

A la recerca dels orígens d'Europa

Recuperar la Grècia clàssica

Grècia està de moda: ho podeu comprovar en les ofertes de les agències, en els anuncis a la premsa, en els viatges de fi d'estudis que s'organitzen i en les beques que les principals universitats europees atorguen per tal que els estudiants postgraduats coneguin i recuperin els valors de la Grècia clàssica.

Des des fa un parell d'anys, en qualsevol mes o estació podeu veure els carrers d'Atenes i de les principals ciutats gregues plens de l'anomenat "turisme cultural", un turisme jove però no adolescent, majoritàriament entrat en la trentena, de l'erós d'assaborir les delícies del món clàssic que coneix pels llibres d'art i per la seva formació majoritàriament universitària. Grècia és avui, probablement, l'exemple més evident de país especialitzat en aquesta mena de turisme respectuós amb el medi ambient i interessat a conèixer sense succedanis no només la cultura

clàssica sinó també l'autèntica idiosincràsia d'un país que malgrat els esforços per tal de presentar-lo com un tot homogeni, és una autèntica barreja d'ètnies i cultures.

Una de les idees més esteses arreu és la pretesa homogeneïtat grega. Res més lluny de la veritat tot i que els mateixos grecs malden per tal de dissimular-ho, per la qual cosa, tot i que la varietat ètnica és fàcilment perceptible, les minories culturals i lingüístiques són difícilment detectables pels visitants estrangers. Passejant pels carrers de les grans ciutats hom pot veure l'empremta ètnica turca, no solament en els trets racials de molts ciutadans (obvietat que ells s'entesten a negar) sinó

també pels costums i hàbits culturals. Tanmateix les minories lingüístiques són molt difícilment detectables. A més de la minoria turca, amb representació parlamentària, trobem a Grècia altres grups, els més significatius dels quals són els macedonis (Solònica), els valacs (prop de setanta mil persones a Grècia que parlen la llengua romanesa), els arbaïtes o arbarors del mateix tronc lingüístic albanès (dos milions a l'Àtica i el Peloponès, principalment) i els pocs més de trenta mil pomaks de llengua búlgara.

Igualment, contra la idea més o menys generalitzada que la llengua grega ha estat l'idioma d'ús comú des de l'antiguitat, cal

El llegat de Grècia encara està en gran part per redescobrir.

dir que en els moments de la independència era un idioma molt minoritari i que ha estat gràcies al seu prestigi i a la constitució d'un estat grec que ha pogut salvar-se i consolidar-se... en detriment de l'arbaror, molt més parlat que no pas el grec durant l'ocupació turca.

Malauradament, però, no és l'apropament a aquestes "altres" manifestacions culturals el que busca l'intel·lectual europeu que visita Grècia. Probablement van estar els anglesos els peoners del redescobrim del món clàssic a partir de la tasca investigadora i divulgadora que han tingut com a epicentre la universitat d'Oxford, impulsora de *The Oxford History of the Classical World*, obra magistral dirigida per John Boardman, Jasper Griffin i Oswyn Murray que recentment ha estat traduïda a l'espanyol per Federico Zaragoza Alberich (Alianza Editorial). Amb la col·laboració dels millors hel·lenistes anglesos l'Oxford University Press ha aconseguit divulgar no només una història sinó una aproximació a al Grècia clàssica en tota la seva globalitat. Avui, les investigacions de gent com George Forrest, Oliver Taplin, Ewen Bowie, Martin West, Peter Levi, Robert Parker o Simon Price han arribat a les principals facultats de lletres d'Europa i Estats Units i han entrat en dura competència acadèmica amb els treballs que des de Cambridge havia realitzat sir Moses Finley les investigacions del qual continuen essent absolutament indispensables per a conèixer el món grec i romà. M. I. Finley té el gran mèrit d'haver revisat i, en molts aspectes, qüestionat la tradicional obra de Richard Livigstone *The Legacy of Greece*, publicada els anys vint i, amb la col·laboració d'hel·lenistes de prestigi (Amstrong, Bolgar, Davies, Garnsey, Momigliano, Winton, Williams, Marrou, etc...), realitzar una nova valoració, el 1981, que l'editorial Crítica edità en espanyol dos anys després. En la nostra llengua l'Editorial Empúries va publicar (1984) a la seva Biblioteca Universal l'obra de Finley *El sistema de govern en el món antic*, manual que s'ha fet indispensable a les facultats de filologia clàssica dels Països Catalans i una de les referències més pròximes dels nostres universitaris. Finalment, entre els "causants" d'aquesta eufòria europea per redescobrir el món clàssic cal esmentar també Claude Mossé, especialitzat en el període democràtic d'Atenes, conegut també amb el nom de polis clàssica. Coneixedor com pocs de l'anomenat "segle de Pèricles", els estudis de Mossé abarquen el període comprès entre els segles VIII i IV, des de l'època de Soló a la de Demòstenes i Filip, és a dir, fins a la fi del període democràtic

D'esquerra a dreta: Salvador Espriu, Carles Riba i Joan Maragall.

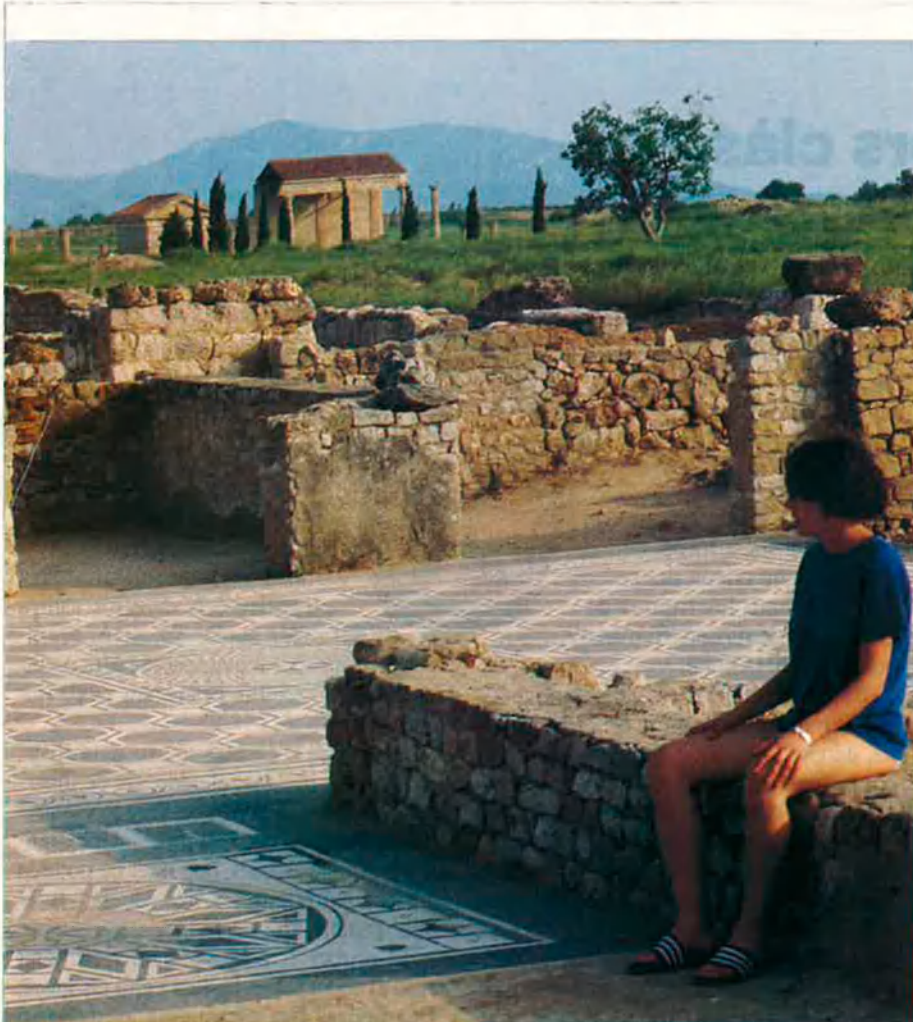
després de la guerra de Lamiaca.

És precisament aquest període estudiat per Claude Mossé l'època que més interès desperta entre els estudiosos occidentals i els seus estudis han esdevingut el punt de partida de les noves investigacions que promouen les principals universitats europees. El primer que cal remarcar, doncs, és l'interès per aquests segles que, en certa mesura, semblen l'antítesi de la situació actual: enfront de la postmodernitat, recerca dels valors del món clàssic; davant la situació d'incertesa del món actual hi ha qui sent la necessitat de beure de les fonts de les velles "veritats dels filòsofs grecs"; contrastant amb la societat consumista occidental hom ha abandonat ja els pretesos paradisos exòtics i ha "retornat" a les arrels mediterrànies, allà on encara romanen més autèntiques. "L'home és la mesura de totes les coses" o "tot a la mesura humana" eren els principis que guaven l'existència dels antics grecs que vivien en polis de dimensions raonables, amb una demografia que permetia l'enriquidora relació de tots els membres de la col·lectivitat i amb unes distàncies entre

nuclis habitats que, majoritàriament permetien els desplaçaments en un mateix jorn. La societat actual ha substituït aquesta manera "mediterrània" de viure i l'ha anat substituint per noves formes d'arrel anglosaxona impròpies de les nostres latituds: hem abandonat les viles i ciutats d'extensió mitjana i les hem convertides en megàpolis inhabitables; hem substituït la nostra dieta mediterrània rica en fruites, verdures, bon vi i bon oli d'oliva per la dictadura de l'hamburguesa i l'entrepà, la beguda de cola i la mantega i hem canviat la sobretaula (una de les fonts més pregonnes de cultura) pel menjar ràpid, sovint a peu dret. En paraules de Lluís Racionero, sembla talment que hàgim abandonat la civilització per redescobrir la barbàrie.

Finalment, en tocar sotre l'acceptació de bona part de les manifestacons artístiques pretesament avantguardistes sembla que es registra, bé que molt tímidament, un intent de retornar als cànons del món clàssic on la proporció i la mesura definen l'art.

I ara, de bell nou redescobrim l'omnipresència grega en la cultura catalana i

constatem la influència que ha exercit en els nostres creadors més destacats (Maragall, Ribà, Espriu, etc...). I paral·lelament, els espanyols descobreixen la mitologia grega a través de Calderón (Eco i Narcís, l'estàtua de Prometeu, Fortunes d'Andròmeda i Perseu), de Lope de Vega (Orfeu), de Guillem de Castro i Rojas Zorrilla (Progne i Filomela) o d'Unamuno (Fedra). De la mateixa manera els alemanys constaten la fascinació que la mitologia grega exercí en els seus grans literats com ara Goethe (Nàusica, Prometeu, Ifigènia o Aquileida), Shiller, Kleist (Pentesilea), Hölderlin (Hiperió), Novalis (Orfeu), Hauptmann (Ifigènia), Hofmannstahl (Alcestes, Èdip i Electra). Igualment aquest fenomen es constatable a la literatura francesa en autors tan destacats com ara Corneille (Medea), Racine (Ifigènia), Camus (Sísif), Sartre (Orestes), Valéry (La Pítia, Narcís), Gide (Èdip, Teseu, Prometeu...), Cocteau (Orfeu) i, en molta menor mesura en la literatura anglesa: Shelley (Prometeu alliberat).

De la mateixa manera els gran músics europeus s'hi inspiren: Gluck (Orfeu, Alcestes, Ifigènia), Strawinsky (Orfeu, Èdip), Strauss (Electra, Ariadna), Honegger (Antígona) o Ravel (Dafnis) i en les

més importants obres mestres de la pintura, especialment renaixentistes, trobem tothora l'empremta grega: Botticelli (Minerva, Afrodita), Leonardo (Leda), Rafael (El Parnàs), Correggió (Ganímides, Leda), Tiziano (Venus d'Urbí, Dionís i Ariadna), Veronès (El rapte d'Europa), Tintoretto (La forja de Vulcà, Les tres Gràcies...), Rubens (Judici de París, Rapte de Proserpina, Boreés raptant Orítia...), Van Dyck (Partida d'Orfeu i Eurídice, Rapte d'Europa, Rapte de Ganímides...), Rembrandt (Rapte d'Europa, de Proserpina i de Ganímides), Granach (Orfeu i Eurídice) o el mateix Velázquez (El déu Mart, La forja de Vulcà, la Bacanal...). Igualment, les escultures de Bandinelli, de Cellini, de Bernini o de Puget recullen l'herència de la Grècia clàssica. Es clar, que Europa ha viscut artificialment d'esquena al món clàssic durant els darrers dos-cents anys trencant una llarga tradició de simbiosi que tingué el seu màxim apogeu durant els segles XVI i XVII. Avui, doncs, la fallera de redescobrir el món grec no és més que un retorn "lògic" a les pròpies arrels.

GRÈCIA I ELS PAÏSOS CATALANS

Tal com Pere Villalba i Varneda demostra en la seva magnífica obra *Orígens dels Països Catalans en els clàssics grecs i llatins* (Ed. Alpha, Barcelona, 1984) la nostra nació fou atentament estudiada i visitada en l'antiguitat. En efecte, l'arribada dels grecs a les terres que avui coneixem com a Països Catalans, en bona mesura simultània a la dels fenicis, cal situar-la en els segles VIII i VII a. de C. La creació de colònies tan importants com ara *Rhode* (Roses) a la *Paliapolis* (ciutat vella) d'*Emporion* (Empúries) demostren l'interès dels antics grecs per tot el país i les extraordinàries relacions que vam mantenir amb les tribus que, en certa mesura, hel·lenitzaren, bo i contribuint al desenvolupament econòmic.

El nostre interès actual per Grècia no parteix de zero, ben segur, doncs, que seguint la tradició dels ja esmentats Maragall, Ribà o Espriu, els nous hel·lenistes catalans recolliran bons fruits en la seva tasca: la terra és fèrtil i la llavor, immillorable. La Fundació Gran Enciclopèdia Catalana, amb la tasca d'especialistes tan notables com ara Joan Sariol està preparant la publicació del diccionari grec-català que ha de significar un instrument indispensable per aquells compatriotes que, seguint la tendència europea, es plantegen redescobrir la Grècia clàssica des de la seva pròpia realitat.

Santiago Cucurella